

Holocaust-overlever flygtede fra Putins krig: Vesten må lære af historien og stoppe ondskaben.

***Jeg har skyldfølelse over, at jeg lever, siger den 87-årige
jødisk-ukrainske Boris Zabarko.***

***Han har viet sit liv til at fortælle om massebordet på Ukraines jøder i Babij
Jar ved Kiev, nazisternes største enkeltstående massakre
under Anden Verdenskrig***

Af Tobias Stern Johansen
Korrespondent, Kristeligt Dagblad

En ældre mand spadserer hen til et mindesmærke i Babij Jar i udkanten af den ukrainske hovedstad, Kyiv, hvor tyske nazister og deres håndlangere på to dage i september 1941 skød flere end 33.000 jøder.

De fleste mennesker forbinder formentlig det nazistiske massebord på Europas jøder med kz- og udryddelseslejren Auschwitz i Polen. Hvad færre nok ved er, at nazisternes største enkeltstående massakre på jøderne fandt sted på ukrainsk jord. På to dage i september 1941 skød tyske nazister og deres håndlangere flere end 33.000 jøder ved kløften Babij Jar i udkanten af Ukraines hovedstad, Kyiv. Massebordet fandt sted inden gaskamrenes opfindelse og blev kendt som "holocaust med kugler". Ganske få jøder overlevede. En af dem er Boris Zabarko.

"Glæden ved at være overlevet ledsager mig stadig," siger den i dag 87-årige jødisk-ukrainske historiker, da Kristeligt Dagblad møder ham under festivalen tyske kirkedage i Nürnberg.

"Men glæden ledsages af tårer, fordi mine venner og naboer ikke længere levede efter krigen. Jeg har skyldfølelse over, at jeg overlevede, mens de blev myrdet," siger han.

Massakren i Babij Jar er et åbent sår i den ukrainske erindring, som Ruslands invasion af Ukraine den 24. februar sidste år har revet yderligere op. Under Josef Stalin blev mindet om de myrdede jøder tabuiseret. Først efter Sovjetunionens opløsning i 1991 blev der etableret et mindesmærke for de jødiske ofre, så pårørende havde et sted at gå hen med deres sorg. En uge inde i Ruslands invasion sidste år blev området omkring monumentet ramt af russiske missiler. Angrebet blev mødt med vrede og fordømmelse fra Ukraines jøder, herunder fra præsident Volodymyr Zelenskyj, som kaldte bombardementet for "hinsides al menneskelighed".

"Under Anden Verdenskrig og holocaust var jøderne alene i Ukraine," siger Boris Zabarko under sit foredrag på tyske kirkedage.

"Nu befinder mit land sig igen i en skrækkelig krig, men Ukraine er ikke alene," siger han.

Hjemsøgt af krig

Han havde ikke forventet at skulle igennem to krige i sit liv. Han havde heller ikke forventet, at han en dag skulle stå foran et tysk publikum i Nürnberg, nazisternes gamle højborg, og takke tyskerne for deres beskyttelse. Han har fundet et tilflugtssted i Tyskland, efter at han sidste år måtte flygte fra sit hjem i Kyiv. Og den aldrende gentleman benytter mange minutter på at stykke lange, indskudte sætninger sammen for "på vegne af Ukraine og det ukrainske folk og den jødiske befolkning, som er blevet meget lille, og som en af de sidste Holocaust-overlevende at sige tak" for Tysklands, Danmarks og Vestens hjælp til Ukraine i krigen mod Rusland.

"Fandtes den hjælp fra Tyskland og andre lande ikke, var der måske ikke længere noget Ukraine. I har skænket os liv og sikkerhed," siger han.

Boris Zabarko

Boris Zabarko er en af de ganske få overlevende fra nazisternes største enkeltstående massakre på jøder, som fandt sted ved kløften Babij Jar i udkanten af Ukraines hovedstad, Kyiv. Han har fundet et tilflugtssted i Tyskland, efter at han sidste år måtte flygte fra sit hjem i Kyiv.

Zabarkos flugt fra Ukraine - følelsen af igen at blive rendt over ende af en besættelsesmagt - har fået minderne fra barndommen til igen at hjemsøge ham. Han kom fra et velstillet og bogligt hjem. Da nazisterne i juli 1941 marcherede ind i hans hjemby Shargorod sydvest for Kyiv, flyttede en tysk Wehrmacht-officer ind i den ene halvdel af familiens hus. Officeren forsøgte at tale med familien og bladrede i hjemmets mange bøger. Da to tyske soldater en dag brød ind i hjemmet, blev de mødt af officerens strenge blik, og familien hørte ikke mere til soldaterne. Officeren efterlod penge og mad, da nazisterne drog østpå.

"Ja, der var normale, gode tyskere blandt barbarerne, og vi var heldige. Derfor er jeg her," siger Zabarko.

Taler på vegne af de dræbte

Forud for massakren ved Babij Jar beordrede besættelsesmagten alle jøder i Kyiv og omegn til at samles i den vestlige udkant af byen den 29. september klokken 8 om morgenen. De blev bedt om at medbringe deres tøj, dokumenter og værdigenstande.

"Enhver, der ikke efterkommer denne anmodning og bliver fundet et andet sted, vil blive skudt," lød det på nazisternes opslag.

Fra opsamlingsstedet blev jøderne drevet i grupper til kløften uden for Kyiv, hvor bevæbnede SS-folk, tyske soldater og politifolk samt lokale kollaboratører ventede. De blev beordret til at klæde sig af og blot beholde undertøjet på og træde ned i den flere meter dybe kløft. Derefter blev de tvunget til at lægge sig med ansigtet nedad på jorden og skudt i nakken. Med jævne mellemrum blev det voksende bjerg af lig skovlet til med sand og murbrokker. I løbet af den 29. og 30. september blev mindst 33.771 jøder skudt. Nedskydningerne fortsatte efter den store massakre af Ukraines jøder.

Tre år tilbragte Boris Zabarko og hans familie i en jødisk ghetto, mens de ventede på at blive slået ihjel. En dag blev han udtaget til skydning sammen med sin mor og sin lillebror Alexander. Men en ukrainsk nabo, Anna Samborska, fik hjulpet familien ud af kolonnerne og bragt i sikkerhed under resten af den nazistiske besættelse. Samborska og hendes familie er i dag hædret som "Retfærdige blandt nationerne" i mindecentret Yad Vashem i Jerusalem.

Andre ukrainske jøder blev brændt levende i huse, synagoger, lagerbygninger og svinestalde, muret inde i stenbrud eller smidt levende i kulskakter og brønde. Kvinder og børn blev drevet ud i sumpe, og hvis de ikke druknede, blev de skudt. Eksperimenter med at dræbe ved hjælp af udstødningsgasser blev afprøvet på de ukrainske jøder. Det fanatiske folkemord blev støttet af ukrainske kollaboratører, fortæller Zabarko.

"Hundredtusinder af uskyldige mennesker blev myrdet og har ingen grave, ingen begravede dem, de blev til røg og aske."

"I dag taler jeg på vegne af de dræbte, fordi de ikke selv kan fortælle deres historie," siger han.

Gud efter Holocaust

Hvor var Gud efter Deres mening under holocaust, under Babij Jar?

"Jeg kan ikke besvare Deres spørgsmål. Jeg blev reddet af mine venner, af ukrainere, måske spillede Gud en rolle i min redning. Jeg ved det ikke. Men når han ikke reddede mine jødiske naboer, når alle de andre skulle dø, hvor var Gud da? Nej, jeg har svært ved at tro på Gud efter holocaust," siger han og betegner sig selv som agnostiker.

I september 2020 markerede en særlig installation 79-året for massakren i Babij Jar. Massakren er et åbent sår i den ukrainske erindring, som Ruslands invasion af Ukraine den 24. februar sidste år har revet yderligere op.

Selvom de cirka 1,5 millioner dræbte ukrainske jøder talte næsten en fjerdedel af samtlige holocaust-ofre i Europa, blev ofrene efter krigen skubbet ud i glemslen. Efter den røde hærs befrielse begyndte "den skrækkelige antisemitisme under Stalin", siger Zabarko. Først efter Sovjetunionens sammenbrud i 1991 kunne man undersøge og offentliggøre informationer om massakren på Ukraines jøder.

"Jeg begyndte meget sent på dette arbejde. Men det er ikke kun min skyld. Under Sovjet blev man taget af politiet, hvis man fortalte om mordet på jøderne, eller hvis man ville lægge en mindesten. Man måtte ikke tale om holocaust," siger han.

Følelsen af dårlig samvittighed - over at have overlevet nazisternes massebord, mens andre blev myrdet - er vendt tilbage. For, som han siger, han reddede sig selv "fra døden til livet" og bor nu i sikkerhed i sydtyske Stuttgart, mens hans kolleger og venner er under beskydning i Ukraine.

"Hvis Putin ikke stoppes, er det ikke kun katastrofalt for Ukraine, men for hele Europa. Alt skal gøres for at stoppe den ondskab, der kommer fra Rusland i dag. Alle lande bør slutte sig til den ukrainske kamp, alle bør lære af erfaringen fra Anden Verdenskrig, hvor der gik så lang tid og blev dræbt så mange mennesker, før verden satte en stopper for ondskaben," siger han.

Måske det sidste øjeblik

At fortælle om forfølgelserne af jøder i Ukraine er Zabarkos livsværk. For få år siden viste en global undersøgelse, at en tredjedel af befolkningerne intet vidste om Holocaust.

"Jeg ønsker mig, at noget sådant aldrig gentager sig. Jeg er måske det sidste øjenvidne, I kommer til at tale med. Men når nogen hører et øjenvidne, forvandles de selv til øjenvidner. I dag er I blevet øjenvidner," siger han.

Han håber, at tiden kommer, hvor han kan vende hjem igen. For anden og sidste gang i sit liv. Manuskriptet til hans nye bog ligger på hans skrivebord i Kyiv, hvor han efterlod det i skydingen. Det bliver hans sidste.

Område i den nordvestlige udkant af Ukraines hovedstad Kyiv, hvor tropper fra SS-Einsatzgruppe C, tysk politi samt lokale kollaboratører den 29. og 30. september 1941 skød 33.771 sovjetiske jøder.

Senere oprettede tyskerne en lejr på området, hvor cirka 25.000 mennesker blev dræbt. I alt blev omkring 100.000 dræbt af tyskerne i Babij Jar under Anden Verdenskrig, først og fremmest jøder, men også romaer, ukrainske nationalistere og sovjetiske krigsfanger.

Under Sovjetunionen blev mindet om Babij Jar undertrykt. I 1966 blev der på stedet rejst en mindesten, stærkt fremprovokeret af et digt med titlen "Babij Jar" af den sovjetiske forfatter Jevgenij Jevtusjenko. Først efter Sovjets opløsning i 1991 blev der etableret et mindesmærke for de jødiske ofre.

Venligst "sakset" fra Kristeligt Dagblad den 17. juli 2023.

Bonusinfo:

Borys Sabarko (født 18. november 1935 i Kalininske, Kherson Oblast) undslap Sharhorod-ghettoen som barn. Efter krigen studerede han ved universitetet i Chernivtsi, var kandidatstuderende ved Institut for Historie ved Videnskabsakademiet i den ukrainske SSR i Kiev, hvor han modtog sin doktorgrad i 1971. Fra 1969 til 1988 var han forskningsassistent ved Institut for Historie, fra 1971 til 1991 medlem af den sovjet-tyske historikerkommission og fra 1989 til 2002 forskningsassistent ved Institut for Verdensøkonomi og Internationale Relationer ved *National Academy of Sciences i Ukraine*.

Sabarko er forfatter til omkring 200 bøger og artikler, udgivet i Israel, Østrig, Rusland, Tjekkoslovakiet, Ukraine og Ungarn. I Tyskland blev hans flerbindsserie om Shoah i Ukraine og erindringsbogen *Nur wir haben überlebt*, som han redigerede, udgivet af Dittrich Verlag. Han er også initiativtager til dokumentarfilm om antisemitiske skrifter og voldelige forbrydelser i Ukraine.

Siden 1998 har han været direktør for *Institut for Socialarbejdere og Samfundshjælpere* og siden 2004 præsident for den ukrainske sammenslutning af jødiske tidligere fanger i ghettoerne og nazistiske koncentrationslejre. Den 21. oktober 2009 blev han den syvende ukrainer, der blev tildelt Forbundsrepublikken Tysklands fortjenstorden.

Borys Sabarko boede i Kiev. I begyndelsen af marts 2022 flygtede han fra krigen i Ukraine med sin familie til Stuttgart.